

Ole Karlsen

LYRIKKEN I KRISE? NEIDA! EN INTRODUKSJON

Når man i en overskrift som denne bastant kan svare nei, ja, endog nærmest avfeie spørsmålet, skyldes det dette: Av de ca. 70 diktbøkene som norske forlag gir ut, holder – grovt regnet – omtrent 10 bøker svært høyt nivå, litterært betraktet. Minst 4 – 5 av disse igjen er utvilsomt blant de beste bøkene som utgis i Norge hvert år, uaktet diktart og sjanger. Kvalitativt betraktet er der intet i veien med lyrikken, den er mangfoldig og rik. Lyrikkens problem er noe helt annet, og delvis deler den skjebne med den kvalitativt gode litteraturen innenfor andre diktarter og sjangrer. Satt på spissen: Ingen legger merke til lyrikken, at den finnes! Ja, det kan se ut til at ikke en gang litteraturkritikerne vet at den finnes. For det er da merkelig, slik Jan Erik Vold gjentatte ganger har påpekt, at det går så lenge mellom hver gang Kritikerprisen deles ut på grunnlag av en diktsamling, og det til tross for at norske diktsamlinger altså er fullt på høyde med norske romaner. Lyrikkbøkene drukner i medieoffentligheten; dagskritikken og kulturjournalistikken konsentrerer seg om det lett tilgjengelige, om krim og andre lettbeinte underholdningsromaner. Men nå har heldigvis den litterære institusjonen langt flere enn bare det dagskritiske rom. Dessuten tyter lyrikken ut andre steder enn bare fra diktboka; på festivaler, på opplesninger, i konsertsammenheng, i nye medier, i samband med andre kunstarter, og ennå finnes der tidsskrifter med vitalitet og livskraft både på papir og nett. Slik når lyrikken ut til langt flere enn salgs- og bokutlansstatistikker skulle tilsi, og kanskje det er i slike sammenhenger at formidlingen av og den of-

fentlige samtalen om lyrikken trives best. Alvorligst kanskje, er det at lyrikkforskningen innenfor den litterære nordstikken ved de akademiske læresteder ser ut til å stå i stampe. Uten forskning forsvinner den langsomme og dyptpløyende lesning, de teoretiske refleksjoner og dermed de litterære og litteraturhistoriske betraktninger som lyrikken i likhet med de andre diktartene trenger til. Og i neste omgang vil det gå ut over lyrikkformidlingen innenfor hele den litterære institusjonen, fra academia via skolevesen til litteraturkritikken. I en kommentar i *Aftenposten* sommeren 2011 ble det påpekt at det kommer ut for få bøker om norske forfattere og norsk litteratur, noe som er helt nødvendig for å holde den offentlige samtalen om litteraturen og dens roller og funksjoner i gang. Serien som nå starter med *Nordisk samtidspoesi. Særlig Jo Eggens forfatterskap* er tenkt som et beskjedent bidrag i så måte.

*

Nordisk samtidspoesi. Særlig Jo Eggens forfatterskap består av to hovedavdelinger. I den første avdelingen presenteres fire artikler om norsk samtidspoesi. Som det fremgår eksplisitt i en av artiklene, er begrepet samtidspoesi – for øvrig et nokså nytt ord – slett ikke noe entydig begrep. Til hverdags betyr begrepet samtidspoesi dikt som er blitt til og utgitt nokså nylig, altså den nyeste poesien. Hvor nytt det nye er, kan være vanskelig å avgjøre. Litteraturhistorikerne har en tendens til å tenke i kortere og kortere tidsrom desto nærmere de kommer sin egen tid, og tiårsbolker er en ofte benyttet periodiseringsramme for den aller ferskeste litteraturen. Og slik er det også i et par artikler i denne boken. Thorstein Norheim med artikkelen «'Picts af univrs parallell'. Om samtidslyrikk i Norge (2000–2010)» har periodeinnrammingen innskrevet i tittelen, mens Kristine Næss' «Norsk samtidslyrikk. Noen perspektiver. Et foredrag med kommentar» forholder seg til alle de dikt-bøker som er kommet ut i årene 2005 – 2010 samt den (el-

ler de tilløp til) lyrikkdebatt man har hatt i disse årene. I Ole Karlsens «Ekfrasen i norsk samtidslyrikk», der samtidspoesibegrepet kort drøftes innledningsvis, er tanken den at *samtid* i ordet *samtidspoesi* må innebære at den poesien det er snakk om, må være *samtidig* med noe annet. Hva dette *samtidige* skulle være, er ikke enkelt å fastslå, så via en analogi til et forarbeid til skolenes norskplaner med samtidslitteratur definert som den litteratur som er blitt til i elevens levetid (!), avgrenser han sitt materiale til om lag de siste 50 år. Den danske lyrikkforskeren Peter Stein Larsen er definitivt opptatt av et *samtids*fenomen når han i tittelen plasserer lyrikken mellom to medier: «Nordisk lyrikk mellom bog og internet».

Ulike tilganger til og avgrensninger av emnet til tross så er det ny og nyere litteratur som behandles i denne første bolken. Thorstein Norheim gir først et oversiktsbilde av hvordan man i de 10 siste årene har forholdt seg til og drøftet den poesien som er kommet til i løpet av dette tiåret, hvorpå han beveger seg til selve poesien, nærmere bestemt til en grundig lesning av titteldiktet i Øyvind Rimbereids diktsamling *Solaris korrigeret* (2004), en av våre moderne klassikere. Norheim påviser i sin artikkel hvor relevant og viktig det siste tiårets poesi er for vår forståelse av den tiden vi lever i. I sitt bidrag er også Kristine Næss opptatt av lyrikkens plass og rolle i det nye hundreåret. Næss er nok bekymret for samtidslyrikkens evne til å nå fram og ut i offentligheten, men hun betviler ikke dens evne til å møte og adekvat besvare de påtrengende spørsmål vi står overfor – og påpeker i sin avslutningskommentar lyrikkens dreining henimot det politiske uten at den dermed forfaller til programdiktning. Ole Karlsen er opptatt av en av måtene lyrikken samvirker med bildekunsten på. Han avgrenser seg til ekfrasen som lyrisk subsjanger, altså til dikt skrevet til og om kunstbilder, og påviser i sin gjennomgang hvordan samtidspoesien, ikke minst den aller nyeste, er historiserende, orientert mot andre steder og tider. Peter Stein Larsen dokumenterer ved en rekke dikt-eksempler fra den nordiske lyrikken hvordan datamaskinen

og internettet og deres virkemåter slår inn i diktningen, særlig med de formale sammenhenger for øye.

*

Jo Eggen debuterte som poet i 1980 med *Ting og tings skygger*. Med sine sju diktsamlinger, den nyeste er *Stavkirkedikt* (2010), har han etablert seg som en av våre sterkeste poeter. Eggen har dessuten levert tre kritikerroste gjendiktninger fra russisk. Han har oversatt Osip Mandelstam og andre acemister, Elena Sjavarts og Marina Tsvetajeva; den siste av de tre bøkene, *Milestolpar*, kom høsten 2011. Hele den andre avdelingen i foreliggende bok er viet Eggens forfatterskap, og de 11 tekstene utgjør den aller første samlede presentasjonen av dette sentrale forfatterskapet i norsk litteratur. Hele Eggenbolken er rammet inn av treffende portrettdikt av henholdsvis Vigdis Hjorth og Johan Dragvoll, og innenfor denne rammen skriver poetkolleger og litteraturvitere om ulike aspekter ved forfatterskapet hans, inklusive gjendiktningensarbeidet. Gjennom Ole Karlstens forfatterintervju kan man danne seg et bilde av Eggens bakgrunn og hva som danner bakteppet for hans poetiske så vel som hans politiske tenkemåte. I samtalen presenteres også diktbøkene i tur og orden, og også enkelt-dikt kan være gjenstand for diskusjon. Denne samtalen følges så av Jan Erik Volds essay-collage «I dialog med Jo Eggen». Vold oppdaget Eggens kvaliteter allerede da *Ting og tings skygger* kom ut, og den bokanmeldelsen han da skrev i *Dagbladet*, er her koplet sammen med anmeldelsen av Eggens neste bok *Inne og ute* (1982), samt annet materiale Vold i årenes løp har skrevet om Eggen. Da Eggen i et åpent brev i *Klassekampen* i 1995 brøt med Gyldendal Norsk Forlag, var Vold på pletten med solidarisk hilsen og dikt; alt gjengitt her i Volds essay. Hvorpå Vold knyter det hele sammen til et helhetlig essay ved også å behandle alle Eggens Aschehoug-utgivelser fra og med *Forsinkelsen. Dikt 1994 – 1999* (1999) til og med *Stavkirkedikt*.

Deretter følger artikler og essays i tur og orden – i hovedsak organisert etter forfatterskapskronologien. Trond Haugen leser den tidlige Eggen inn i den språkkritiske modernisttradisjonen, og som tittelen «Språkkritiske forskyvninger – en inngang til Jo Eggens forfatterskap» kanskje antyder, tas språkkritikken ett hakk videre hos Eggen sammenlignet med hva som er tilfelle hos hans forgjengerpoeter. Hadle Oftedal Andersen konsentrerer seg også om den tidlige Eggen. Ordet «nettverk» i artikkeltittelen («Tekstens nettverk og greinenes musikk. Notat om Jo Eggen og Roland Barthes») antyder at et tyngdepunkt i artikkelen ligger i det åpne tekstbegrepet som Roland Barthes representerte. Nærmere bestemt leser Oftedal Andersen *Med klar og uklar stemme* (1983) med bakgrunn i tekstkarakteristika som kan utledes fra Barthes' berømte essay «Fra verk til tekst», mens han lar aspekter ved Barthes' musikkforståelse danne bakgrunn for innganger til dikt med musikkmotiv fra den tidligste fasen av Eggens forfatterskap.

En av de poetene Jo Eggen samtaler med i *Med klar og uklar stemme*, er generasjonskollega Hanne Bramness. I essayet med hovedtittelen «Den røde lua» gir hun sitt tilsvaret i form av en nærlesning av dette langdiktet. I «Kjærlighet og raseri. Om Jo Eggens dikt 'Ordet kjærlighet'» (diktet er fra *Forholdninger*, 2001) er det Øyvind Rimbereid som nærleser. Tålmodig, linje for linje, gjennomgår Rimbereid Eggens dikt – med vekt på diktets første halvdel. Rimbereids lesning er et eksempel til etterfølgelse når det gjelder tekstobservans og grundighet i nærlesningsarbeidet, og kompleksiteten og dybden i Eggens poetiske tenkning fremstår lysende klart for den som tar seg tid til å følge Rimbereids tankearbeid. I Ole Karlsens bidrag, «Musikk. Bildende kunst: Jo Eggens ekfraser», er det Eggens forhold til musikk- og bildekunst som uteskes – med dikt fra hele forfatterskapet som materiale. Karlsens utgangspunkt er ulike definisjoner av ekfrasebegrepet. I den dominerende forskningstradisjonen nyttes ekfrasebegrepet om dikt knyttet til bildekunst, men i internasjonal forskning

er begrepet tidvis også åpnet mot andre kunstarter. Begge tilganger er, som tittelen antyder, anvendt i Karlsens artikkel, som også, til tross for at den har oversiktens preg, har rom for noen dykk ned i enkelttekster. Den sveitsiske litteraturviteren Thomas Seiler har på sin side festet seg ved ting-problematikken i Eggens forfatterskap. «Blad som husker stammens runde ved», verselinjen som utgjør hovedtittelen på Seilers artikkel, antyder hans hovedærend, nemlig å vise hvordan tingene, tingenes hukommelse og tingdiktningen utgjør et sentralt aspekt ved Eggens historieforståelse. Særlig sentralt i artikkelen står *Stavkirkedikt* (2010), en samling som via tittelen inviterer til drøfting av hukommelse, erindring og historie. Siste ord i denne rekken av essays og artikler får Audun J. Mørch med «Nye milestolper i norsk poesi. Jo Eggen som gjendikter fra russisk til norsk». Med utgangspunkt i Lotmans lyrikkteori og de særegne problemer en som skal oversette fra russisk til norsk står overfor, gir Mørch en rekke konkrete eksempler på Eggens gjendiktninger og hvordan de blir, som det heter i tittelen, «norsk poesi». Og dermed får vi en høyst betimelig påminnelse om at også gjendiktning hører hjemme i norsk skriftkultur, i norsk lyrikkhistorie.

*

Fram til nå har sekundærlitteraturen om Jo Eggen, til tross for at hans betydning i norsk litteratur ansees som udiskutabel, vært svært begrenset i omfang. Erfaringsmessig er det slik at når forsknings- og formidlingsapparatet først er dyttet i gang, så skapes det mer forskning på det angjeldende forfatterskapet. Formentlig vil også *Nordisk samtidspoesi. Særlig Jo Eggens forfatterskap* virke på den måten. Tor Ulven, Eggens generasjonsfelle, har blitt en doktoravhandling og flere bøker til del, slik det skal være, og dét er et forfatterskap som også trenger til ytterligere belysning. Jo Eggens diktning er med denne utgivelsen for alvor satt på forskningskartet. Men der er flere sentrale poeter som debuterte omtrent samtidig som

disse to, poeter med sterke stemmer og diktbøker som krever utforskning. Så sett fra poesiens hold kan lyrikkforskerne se framtida lyst i møte...